

## Apostolat rodziny wielodzietnej. Studium z duszpasterstwa rodzin<sup>1</sup>

Apostolate of the large family. Study in family pastoral care

MAGDALENA EWA LEMIESZEK

lemagda@wp.pl

<https://orcid.org/0009-0007-5479-209X>

**Abstract:** The purpose of the research, the results of which as well as important conclusions and pastoral demands were included in the article, which was presented by the contemporary largefamily and their fulfillment of the Christian apostolate. The research problem was solved within the paradigm of analysis of pastoral theology. The article also includes a discussion of the dissertation, application methods and techniques, and characteristics of research group. The order was discussed in the description of issues regarding the intra-large family apostolate of teaching, the apostolate of sanctification and the apostolate of service, the apostolate in the parish, the apostolate at the supra-parish level, the apostolate in religious associations, the apostolate those families in the neighborhood, the apostolate in local environments and the apostolate in alternative communities.

The article summarizes the conclusions and pastoral demands regarding the implementation of the apostolate of couples and children from “three plus” families. As shown by the research in the existing world by the large family apostolate, appears as an effective, alternative, joyful and full testimony of the presence of a large family and their vocation.

**Keywords:** large family; family apostolate; intra-family apostolate; family apostolate in the Church; family apostolate in society

**Abstrakt:** Celem badań, których wyniki oraz istotne wnioski i postulaty pastoralne prezentowane są w artykule, było pokazanie autentycznego obrazu współczesnych, wielkich rodzin i pełnienie przez nie apostolatu chrześcijańskiego. Problem badawczy został

---

<sup>1</sup> Artykuł zawiera treści rozprawy doktorskiej Magdaleny Ewy Lemieszek pt. *Apostolat rodziny wielodzietnej. Studium z duszpasterstwa rodzin*. Praca doktorska napisana na seminarium z organizacji duszpasterstwa pod kierunkiem ks. dr. hab. Dariusza Lipca, prof. KUL. Lublin 2017, ss. 534.

rozwiązany w ramach paradygmatu analizy teologii pastoralnej. Artykuł zawiera ponadto omówienie dysertacji, użytych metod i technik badawczych oraz charakterystykę badań własnych i grupy badawczej. Kolejno zostały omówione wyniki przeprowadzonych badań, dotyczących wewnątrzrodzinnego apostołatu nauczania, apostołatu uświęcania i apostołatu służby, apostołatu w parafii, apostołatu na szczeblu ponadparafialnym, apostołatu w zrzeszeniach religijnych realizowanego przez rodziny wielodzietne oraz zaangażowanie tych rodzin w apostołat sąsiedzki, apostołat w środowiskach lokalnych i apostołat w środowiskach alternatywnych.

Artykuł podsumowują istotne wnioski oraz postulaty pastoralne, dotyczące realizacji apostołatu małżonków i dzieci z rodzin „trzy plus”. Jak wynika z badań, realizowany w określonych uwarunkowaniach współczesnego świata przez rodziny wielodzietne apostołat jawi się jako skuteczne, trwałe radosne i pełne nadziei świadectwo przyjęcia przez rodziny ich powołania.

**Słowa kluczowe:** rodzina wielodzietna; apostołat rodziny; apostołat wewnątrzrodzinny; apostołat rodziny w Kościele; apostołat rodziny w społeczeństwie

## Wstęp

Wobec fundamentalnego znaczenia, jakie ma rodzina dla rozwoju człowieka, a co za tym idzie również dla rozwoju całego społeczeństwa oraz pełnienia misji apostołskiej w Kościele, ważnym zadaniem stojącym przed dyscyplinami społecznymi czy humanistycznymi jest poszukiwanie takich ujęć, które będą pomocne w ukazywaniu wartości i posłannictwa rodziny, także obdarzonej licznym potomstwem. Celem dysertacji zatytułowanej *Apostołat rodziny wielodzietnej. Studium z duszpasterstwa rodzin* jest analiza teologiczno-pastoralna oraz wykaz wniosków i postulatów pastoralnych dotyczących wypełniania przez rodzinę wielodzietną swoich zadań apostołstwa w dzisiejszych czasach. Złożoność problematyki decyduje o tym, że rozprawa ma charakter interdyscyplinarny, teologiczno-socjologiczny, wykorzystujący aparat pojęciowy należący do obu dyscyplin.

Rodzina odgrywa niezwykle ważną rolę w dziele ewangelizacji, będąc jednocześnie jej przedmiotem i podmiotem. Apostołat rodziny jest jedną z form apostołatu świeckich, która polega na bezpośrednim uczestnictwie małżonków i dzieci w zbawczym posłannictwie Chrystusa, w Jego funkcji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej oraz we wszystkich wynikających z niej zadaniach. Powołanie małżeńsko-rodzinne jest jednocześnie powołaniem do apostołatu: w rodzinie i dla rodzin, wewnątrz Kościoła i w świecie, w których rodzina ma stawać się aktywnym i odpowiedzialnym podmiotem.

Źródłem ewangelizacji rodziny w obydwu przypadkach jest jej egzystencjalna prawda i realizacja wezwania „rodzino, «stań się» tym, czym «jesteś»”

(Jan Paweł II 1981, 17; por. Sobór Watykański II 1965, 11; Paweł VI 1975, 71-73), które określa jej godność i odpowiedzialność. Wezwanie to może być realizowane przez rodziny w codziennym życiu poprzez wypełnianie podstawowych i najważniejszych zadań, do jakich adhortacja Jana Pawła II *Familiaris consortio* zalicza: tworzenie wspólnoty osób, służbę życiu, udział w rozwoju społeczeństwa, a także uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła” (Jan Paweł II 1981, 17; Skreczko 2007, 123).

Rodzina z trojgiem i większą liczbą potomstwa jest przedmiotem zainteresowań wielu różnych dyscyplin naukowych: demografii, polityki społecznej, socjologii, ekonomii, pedagogiki, psychologii. W nielicznej literaturze, dotyczącej rodziny wielodzietnej, wskazuje się na różnorakie jej funkcje, zadania i walory, ale również charakteryzujące ją nieprawidłowości. Wśród walorów można wymienić: społeczne, kulturowe, socjalizacyjne, edukacyjne, religijne, opiekuńcze, socjalne itp. (Forma 2012, 61). W ostatnich latach wzrasta zainteresowanie rodziną wielodzietną w związku z ożywionym dyskursem publicznym wokół skali i konsekwencji kryzysu demograficznego (Firlit-Fesnak i in. 2014, 8) oraz z trudną sytuacją materialną dużych rodzin w Polsce. Dyskusja demografów, polityków, socjologów, pedagogów i przedstawicieli mediów dotyczy znaczenia rodzin wielodzietnych dla Polski, zwłaszcza w kontekście przyrostu naturalnego, ale także rozwoju gospodarki, funkcjonowania systemu emerytalnego, jak i walorów wychowania dzieci w licznej rodzinie.

Model rodziny wielodzietnej we współczesnym społeczeństwie jest rzadko spotykany (Instytut Badania Opinii Społecznej 2017, 4). Kolejne dziecko w rodzinie bywa postrzegane jako ciężar finansowy lub przeszkoda w samorealizacji rodziców. Rodzina z licznym potomstwem częściej wywołuje zdziwienie lub współczucie niż przychylność. Wielodzietność nierzadko kojarzy się z patologią. Rodziców wielodzietnych postrzega się jako nieodpowiedzialnych w kwestii dawania życia, utrzymania i wychowania dzieci. Natomiast dla wielu z nich posiadanie licznego potomstwa jest źródłem radości. Młode pokolenie, wychowywane w takich rodzinach, doświadcza bogactwa relacji, troski o siebie nawzajem i o innych. Cechy te przenosi w szerokie kręgi życia społecznego. Wśród pozytywnych aspektów rodzin wielodzietnych wymieniana się większą trwałość małżeństw, przejawiającą się znacznie niższym udziałem wśród par rozwodzących się w porównaniu z małżeństwami z jednym lub dwojgiem dzieci (Kowalska 1999, 120; Ziemska 1979, 238-239)<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Według M. Trawińskiej, „fakt, że wśród rodzin wielodzietnych rzadko spotyka się rodziny niepełne nie jest sprawą tylko głębokich więzi pomiędzy członkami rodziny, ale wynika z: a) uciążliwości przejęcia – w sytuacji dezorganizacji rodziny poprzez np. rozwód – wszelkich ciężarów utrzymania i wychowania dzieci przez jednego z małżonków, bowiem tragiczną jest sytuacja dzielenia dzieci między rodziców; b) trwałości małżeństwa w środowisku wiejskim, wynikającej zarówno z wzorów kulturowych, jak i ze skomplikowanych praw własności ziemi i zabudowań, które *de iure*

Należy także wskazać na głębszą miłość, większy duch ofiarności i wyraźnie silniejsze więzi między poszczególnymi członkami rodziny. W rodzinach wielodzietnych można zauważyć większe otwarcie na życie każdego kolejnego dziecka, jak też głębsze zaangażowanie duchowe i regularność praktyk religijnych (Bławat 199, 466), znaczącą rolę w przekazywaniu tradycji i ważnych wzorców kulturowych wśród członków tych rodzin (Deskur 2001, 168). Wobec postępującego spadku dzietności, rodziny wielodzietne dostrzega się jako nadzieję dla Polski, za pożądany model życia rodzinnego.

Apostolat rodziny jest trudny do wypełnienia we współczesnym świecie z powodu dynamicznych zmian, które wynikają m.in. z przeobrażeń cywilizacyjnych i kulturowych, niosących ze sobą laicyzację, sekularyzację, globalizację oraz konsumpcyjny styl życia. Obserwuje się podważanie sensu istnienia rodziny jako trwałej i podstawowej wspólnoty ludzkiej. Kwestionuje się doktrynę Kościoła katolickiego odnoszącą się do rodziny. Dąży się do zalegalizowania związków osób tej samej płci. Kolejnym niebezpieczeństwem jest spadek liczby nowo zawieranych małżeństw czy plaga rozwodów. Wiele niepokojących zmian, jakich doświadcza rodzina na płaszczyźnie społecznej, religijnej i kulturowej wymaga obecnie większego zaangażowania apostolskiego rodziny chrześcijańskiej, także wielodzietnej.

Apostolat dużych rodzin jako szczególny rodzaj apostolatu i temat nowy poddany został badaniom empirycznym, których wyniki stanowią podstawę refleksji teologiczno-pastoralnej omawianej dysertacji.

## **I. Problem badawczy dysertacji, metody i techniki badawcze oraz charakterystyka badań własnych i badanych osób**

Celem podjętej rozprawy jest ukazanie, w jaki sposób rodzina wielodzietna wypełnia swoje zadanie apostolstwa. Główne tezy badawcze niniejszej dysertacji można zawrzeć w pytaniach: w jaki sposób rodzina wielodzietna wypełnia swoje posłannictwo apostolskie wewnątrz rodziny, realizując apostolat nauczania, uświęcania i służby? Jak rodzina z licznym potomstwem wypełnia swoją misję w Kościele, realizując apostolat w parafii, na szczeblu ponadparafialnym czy w zrzeszeniach religijnych oraz w jaki sposób wielka rodzina jest zaangażowana w posługę apostolską w społeczeństwie poprzez apostolat sąsiedzki, w środowiskach lokalnych i innych grupach alternatywnych? Problem

---

są własnością, ale nie ze względu na sposób powstawania warsztatu rolnego bez intercyzy, tylko ze względu na to, że stanowi on często wartość międzypokoleniową, jeśli nie po stronie obojga małżonków, to przynajmniej jednego z nich (Trawińska 1996, 46; por. Kotlarska-Michalska 2012, 66-67).

badawczy implikuje sposób postępowania naukowego, który wymaga użycia wielu metod badawczych. Metody te zostały wykorzystane w sposób nawiązujący do paradygmatu analizy teologii pastoralnej, który obejmuje trzy etapy postępowania badawczego: normatywny, realizowany oraz postulowany.

Na etapie normatywnym ukazano uwarunkowania apostołatu rodziny wielodzietnej na gruncie nauk psychologiczno-pedagogiczno-społecznych. Natomiast na podstawie dokumentów Kościoła współczesnego i opracowań teologicznych przedstawiono podstawy teologiczne apostołatu rodziny wielodzietnej: jej apostołat wewnątrzrodzinny: nauczania, uświęcania i służby; apostołat licznej rodziny we wspólnocie Kościoła, który rodzina może urzeczywistniać w parafii, na szczeblu ponadparafialnym i w zreszeniach religijnych oraz apostołat w społeczeństwie, w środowiskach: sąsiedzkim, lokalnym i alternatywnym. Pierwszy etap badawczy odzwierciedla rozdział pierwszy rozprawy.

Na drugim, empirycznym etapie badawczym, na podstawie modelu normatywnego, wytworzono źródła własne w postaci kwestionariusza ankiety do badań apostołatu małżonków z minimum trojgiem dzieci, zaangażowanych w duszpasterstwa czy stowarzyszenia skupiające rodziny wielodzietne, które umożliwiły odpowiedź na pytanie: w jaki sposób rodzina wielodzietna faktycznie wypełnia swoje posłannictwo apostołskie? Ankieta zawierała 67 pytań oraz dodatkowe 12 pytań dotyczących danych społeczno-demograficznych respondentów. Wśród małżonków, zaangażowanych w ruchy zrzeszające rodziny wielodzietne, rozdano 600 egzemplarzy, z których do dalszych analiz zakwalifikowano 499. Odpowiedzi poddano obliczeniom statystycznym. Empiryczny etap badawczy odzwierciedlają rozdziały – drugi, trzeci i czwarty dysertacji.

Dane społeczno-demograficzne respondentów mówią o tym, że w badaniu wzięło udział 40,2% mężczyzn i 59,8% kobiet. Zdecydowana większość badanych ma wykształcenie wyższe (76,0%). Przeważają mieszkańcy wielkich miast powyżej 100 tys. (55,7%). Największy odsetek badanych rodziców ma troje (45,9%) i czworo dzieci (27,1%). Zdecydowana większość małżonków, posiadających liczne rodziny, zadeklarowała, że są osobami wierzącymi (48,8%) i głęboko wierzącymi (48,6%).

## **2. Wyniki przeprowadzonych badań**

### **2.1. Wyniki przeprowadzonych badań dotyczących apostołatu nauczania, uświęcania i służby realizowanego przez rodziny wielodzietne**

Uzyskane wyniki badań jednoznacznie wskazują, że wewnątrzrodzinny apostołat nauczania, uświęcania i służby w rodzinach wielodzietnych jest bez wątpienia realizowany najgorliwiej. Jak wykazały badania, liczne rodziny

chętnie przyjmują skierowane do siebie przepowiadanie Kościoła (98,2%) oraz rozważają teksty biblijne (96,6%), które prowadzą ich w wierze. Małżonkowie głoszą liczne świadectwa wiary (64,6%), najczęściej podczas wyjazdowych rekolekcji (34,3%). Zdecydowana większość badanych rodziców wyjaśnia w katechezie rodzinnej prawdy wiary i przekazuje życiorysy świętych swoim dzieciom oraz bardzo odpowiedzialnie realizuje dalsze przygotowanie do małżeństwa, głównie poprzez wprowadzanie dzieci w obowiązki domowe (80,6%). Wyjaśniają oni młodemu pokoleniu także wiele zagadnień związanych z wychowaniem seksualnym (86,5%).

Małżonkowie i dzieci tworzą wspólnotę uświęcającą. Ze względu na sakrament małżeństwa, na którym się opiera i który jest środkiem uświęcającym rodzinę, a przez nią świat, rodziny „trzy plus” systematycznie korzystają z łask sakramentów. Inne środki uświęcające członków rodziny to: wspólna modlitwa, obchodzenie świąt religijnych, celebrowanie uroczystości rodzinnych, które rodziny wielodzietne wypełniają niemal w 100%.

Jak wykazały badania, postawa służebna w rodzinach „trzy plus” wyraża się w rzeczywistej pomocy wzajemnej jej członków (74,9%). Troskę o chorych w rodzinie wykazuje 79,1% badanych. Wobec powszechnie zmniejszającej się gotowości do odpowiedzialnego przyjmowania kolejnych dzieci w rodzinie, badani rodzice, mimo że sami mają już wiele synów i córek, dają Kościołowi i społeczeństwu cenne świadectwo otwartości na przyjęcie kolejnych dzieci (82,2%). Respondenci w 100% wyraziliby poparcie dla wyboru swych dzieci życia w powołaniu małżeńskim. W ramach przygotowania młodego pokolenia do życia w społeczeństwie największy odsetek rodziców uczy je dzielenia się z innymi (85,9%). Zauważyć się dała również tendencja, że wraz ze wzrostem wykształcenia i liczby dzieci, wzrasta poziom apostolskiego zaangażowania, co wyróżnia je spośród rodzin małodzietnych.

## **2.2. Wyniki przeprowadzonych badań, dotyczących apostolatu w parafii, na szczeblu ponadparafialnym, w zrzeszeniach religijnych, realizowanego przez rodziny „trzy plus”**

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na przeciętny poziom zaangażowania małżonków z rodzin wielodzietnych w apostolat w Kościele czy to przez włączanie się w życie parafii, czy też na szczeblu ponadparafialnym. Najczęściej badani zaangażowani byli w parafialne rady duszpasterskie (9,8%), prowadzenie nabożeństw (17,6%), w liturgię – posługa lektora (22,2%), jednak jest to mały odsetek ogółu respondentów. Większe uczestnictwo apostolskie na szczeblu parafialnym wykazują, zachęczone przez swych rodziców, dzieci. Połowa respondentów włącza się w parafialną działalność charytatywną oraz



w ogólnopolskie akcje (78,6%). W niewielkim stopniu małżonkowie z licznym potomstwem angażują się w formację rodzin; głównie w parafialne spotkania wspólnot rodzin (31,4%); apostołują wśród młodych małżeństw w parafii, najczęściej poprzez zachęcanie ich do uczestnictwa w rekolekcjach dla małżonków (43,1%) oraz do wstępowania do ruchów religijnych (38,2%).

Na płaszczyźnie diecezjalnej i krajowej uczestnictwo apostolskie badanych rodzin jest jeszcze mniejsze niż w parafii – w prowadzenie katechez przedmażeńskich w diecezji (6,8%), diecezjalne duszpasterstwo rodzin (6,4%), pomoc domom samotnej matki (26,4%). Badane rodziny są natomiast zdecydowanie bardziej zaangażowane w różne formy obrony ludzkiego życia (73,6%), najczęściej biorąc udział w Marszach dla Życia i Rodziny (42,1%).

Ważną inicjatywą apostolską rodzin chrześcijańskich jest tworzenie środowisk, w których rodziny katolickie wzajemnie się formują duchowo, wspierają i zawiązują się wokół małych grup rodzin, stowarzyszeń czy ruchów prorodzinnych. Badania wykazały bardzo duże zaangażowanie członków licznych rodzin w zrzeczenia religijne (69,7%), co pokazuje pewną żywiołowość apostolską w rodzinie, w której wychowuje się większa liczba dzieci, ale rodzice w mniejszym stopniu zachęcają do tego typu apostolatu swoje potomstwo (48,6%). Badani małżonkowie przywiązują duże znaczenie dla rozwoju swego życia duchowego poprzez przynależność do zrzeczeń w Kościele. Największy odsetek małżonków za szczególnie ważny efekt formacji w zrzeczeniach uważa pogłębienie jedności małżeńskiej (73,9%), a następnie formację religijną dzieci (57,3%). Przynależność do zrzeczeń zaowocowała u badanych częstszą modlitwą (66,9%) i zwiększonym uczestnictwem w rekolekcjach (55,3%).

### **2.3. Wyniki przeprowadzonych badań, dotyczących zaangażowania w apostolat sąsiedzki, w środowiskach lokalnych i w środowiskach alternatywnych, realizowany przez rodziny z licznym potomstwem**

Apostolat społeczny realizowany jest przez rodzinę m.in. w środowisku zamieszkania. Podstawowym zadaniem apostolskim rodzin jest nawiązywanie i pogłębianie więzi sąsiedzkich, udzielanie wzajemnej pomocy duchowej i materialnej; w badanych rodzinach jest to wysoki procent (65,2%).

Zasada troski o dobro wspólne oraz wychowanie młodego pokolenia do odpowiedzialności za nie, realizowana jest wtedy, gdy rodzina bierze aktywny udział w życiu społecznym i politycznym. Na płaszczyźnie lokalnej rodzina powinna współpracować z władzami samorządowymi, wspierając działalność stowarzyszeń oraz organizacji pozarządowych ukierunkowanych na wartości rodzinne.

Przeprowadzone badania uwidoczniły niski poziom aktywności rodzin wielodzietnych w środowiskach lokalnych oraz w życiu gospodarczym i politycznym w społeczeństwie; choć w tworzenie inicjatyw na rzecz rodzin, także dużych, w samorządzie lokalnym angażuje się grupa 17,6% respondentów. 32,9% badanych włącza się w różne działania lokalne na rzecz rodzin, najczęściej w akcje charytatywne (16,1%). Połowa małżonków (51,1%) nie korzysta z ofiarowanej im pomocy na szczeblu gminnym i samorządowym. Niewielkie odsetki badanych, należą do partii politycznych (2,8%) i związków zawodowych (9,9%).

Miejscem, w którym rodzina chrześcijańska pełni misję apostołską, są również środowiska związane z własnym wyborem, w grupach alternatywnych, wśród przyjaciół i znajomych. W badaniach dostrzeżono zaangażowanie i działalność tych, którzy tworzą takie grupy (37,6%), wśród nich 12,8% uczestników badań należy do stowarzyszeń rodzin wielodzietnych. Jednak 44% członków takich stowarzyszeń nie ofiaruje zrzeszonym tam rodzinom żadnego rodzaju pomocy, a na ich spotkania większość z nich uczęszcza rzadziej niż raz w roku (24,8%). Największy odsetek badanych małżonków, należących do stowarzyszeń rodzin wielodzietnych (58,8%), uważa nawiązywanie przyjaźni za najbardziej cenioną możliwość, jaką stwarza uczestnictwo w tych grupach. U 48,5% badanych widoczny jest brak zaangażowania w wartości związane z uczestnictwem w takich zespołach. Dzieci w większym stopniu niż ich rodzice angażują się w środowiska alternatywne (36,1%).

Troska o nierozzerwalność i wierność małżeńską jest jednym z najpilniejszych zadań apostołskich Kościoła i małżonków chrześcijańskich naszych czasów. Tych przymiotów małżeństwa domaga się natura miłości małżeńskiej. Badani małżonkowie najczęściej pomagają małżonkom w separacji (21,5%), parom zamieszkującym wspólnie przed ślubem (18,9%) i osobom po rozwodzie (18,1%). Jest to pomoc głównie duchowa poprzez modlitwę (73,2%), rozmowę (67,5%). 44,1% uczestników badań w żaden sposób nie pomaga małżeństwu z problemami.

### **3. Wnioski i postulaty pastoralne**

Na ostatnim, trzecim etapie badawczym, prakseologicznym, w oparciu o założenia normatywne oraz uzyskane wyniki badań empirycznych, zostały sformułowane wnioski i postulaty pastoralne, dotyczące apostołatu rodziny wielodzietnej. Ten etap postępowania badawczego odzwierciedlił rozdział piąty dysertacji.



### **3.1. Wnioski i postulaty dotyczące apostolatu nauczania, apostolatu uświęcania i apostolatu służby rodzin „trzy plus”**

Wobec wielu zagrożeń, na jakie narażony jest rodzinny przekaz wiary we współczesnym świecie, należy podkreślać wyjątkowość troski o nią wśród członków rodzin wielodzietnych. Wyniki pokazują, że wewnątrzrodzinny apostolat nauczania, uświęcania i służby jest w rodzinach wielodzietnych realizowany najgorliwiej. Na ich misyjne zaangażowanie wskazuje wysokie uczestnictwo w niemal wszystkich formach apostolatu wewnątrzrodzinnego zawartego w kwestionariuszu ankiety. Wśród badanych zauważalna jest tendencja, że im wyższe jest wykształcenie i większa liczba dzieci w ich rodzinie, tym wyższy jest poziom apostolskiego zaangażowania.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na przeciętny poziom aktywności badanych małżonków z rodzin wielodzietnych w apostolat w Kościele poprzez włączanie się w życie parafii. Należy podkreślić większy udział apostolski dzieci na szczeblu parafialnym niż ich badanych rodziców. Na płaszczyźnie diecezjalnej i ponaddiecezjalnej zaangażowanie apostolskie rodzin jest jeszcze mniejsze. Natomiast należy wskazać duże uczestnictwo badanych w zrzeczeniach religijnych (69,7%).

Przedstawione wyniki badań pokazują, że realizacja apostolatu rodzin wielodzietnych wśród sąsiadów oraz rodzin w pierwszych latach po ślubie i rodzin w sytuacjach nieprawidłowych jest wypełniana przez respondentów z dość dużym zaangażowaniem. Natomiast apostolat w środowiskach lokalnych jest realizowany w stopniu znikomym przez uczestników badań. Małżonkowie z rodzin wielodzietnych słabo angażują się także w życie gospodarcze i polityczne w społeczeństwie. Nieliczni spośród nich, również dzieci, angażują się w środowiska dotyczące własnego wyboru. Należy podkreślić udział około 1/5 badanych małżonków w stowarzyszeniach rodzin wielodzietnych.

W duszpasterstwie rodzin, także tych z większą liczbą potomstwa, istotnym celem wychowania dzieci w rodzinie jest przekazanie im żywej wiary. Podczas, gdy w Polsce częstotliwość uczestnictwa w nabożeństwach i spotkaniach religijnych zmniejsza się, zupełnie odwrotne tendencje występują w badanych rodzinach z licznym potomstwem. Kościół powinien dostrzec siłę ewangelizacyjną apostolatu wewnątrzrodzinnego takich wspólnot i podtrzymywać w nich gorliwość, by mogły zapalać słabiej wierzące rodziny.

Świadectwo otwartości przyjmowania dzieci przez małżonków, tworzących rodziny wielodzietne, jest ważne we współczesnych czasach, w których wzorce kultury masowej oraz rozwiązania prawne są nieprzychylnie życiu. Należy postulować, by państwo, poprzez właściwą politykę rodzinną, ułatwiało małżonkom, także z rodzin „trzy plus”, godny poziom egzystencji i otwartość

na życie. Potrzebna jest aktywizacja członków rodzin do formowania opinii społecznej, m.in. poprzez kampanie promujące rozumienie posiadania potomstwa, również liczne.

Kościół, za pośrednictwem swoich instytucji, powinien towarzyszyć małżonkom, którzy podjęli wielkoduszne przekazywanie życia, pomagać w tworzeniu klimatu większej otwartości rodziców i wszystkich ludzi na dzieci. Należy organizować pomoc wychowawczą dla rodziców, szczególnie wielodzietnych oraz koordynować współpracę między parafiami a rodzinami oraz rodzinami między sobą. Wynika stąd konieczność szerszego udostępniania dokumentów Kościoła, promujących Ewangelię rodziny i cywilizację życia. Duszpasterstwo rodzin powinno w większym stopniu angażować specjalistów w kursy przygotowania do małżeństwa oraz doświadczonych, wielodzietnych małżonków w towarzystwie innym małżonkom.

Członkowie dużych rodzin wprowadzają do społeczeństwa cechy braterskiej miłości i solidarności wyniesione z domu rodzinnego, które mają wpływ na życie społeczne. Z tego względu rodzina wielodzietna jawi się jako nadzieja dla budowania przyszłych pokoleń. Kościół i społeczeństwo powinny z naciskiem przeciwstawiać się określaniu rodziny wielodzietnej wyłącznie jako patologicznej.

### **3.2. Wnioski i postulaty dotyczące apostołatu w parafii, na szczeblu ponadparafialnym, w zrzeczeniach religijnych rodzin z licznym potomstwem**

Wyniki badań wskazują, że istnieje potrzeba głębszego spojrzenia na pierwszoplanowość duszpasterstwa rodzin w parafii oraz konieczność dowartościowania w niej podmiotowości rodziny, także wielodzietnej. Wysuwa się postulat dotyczący ukazywania rodzinom wielodzietnym różnych form zaangażowania w parafii oraz pogłębiania znajomości jego podstaw teologicznych. Należy aktywizować rodziny wielodzietne, aby szerzej włączały się w apostołat związany z duszpasterstwem rodzin.

Przynależność członków rodzin „trzy plus” do zrzeczeń religijnych ma duże znaczenie w budowaniu charyzmatu rodziny i rozwoju duchowości małżeńsko-rodzinnej. W zrzeczeniach rodziny pogłębiają swoją wiarę, świadomie identyfikują się z Kościołem i włączają w apostołat. Istnieje potrzeba ożywienia aktywności małżonków, także z rodzin licznych, by ich zaangażowanie apostołskie w parafii, diecezji i całym Kościele powszechnym było większe.

### **3.3. Wnioski i postulaty dotyczące apostolatu sąsiedzkiego, w środowisku lokalnym, w środowisku alternatywnym rodzin wielkich**

Należy pokazywać społeczne zaangażowanie grupy rodzin wielodzietnych w życie społeczności lokalnej, mającej realny wpływ na zmieniającą się rzeczywistość tych rodzin. Tworzą oni programy wsparcia oraz włączają się w działania samorządowe, propagując model rodziny wielodzietnej, kreując jej pozytywny wizerunek, rozbudzając wrażliwość społeczną na potrzeby dużych rodzin, poszukując źródeł wielokierunkowego wsparcia przez firmy, instytucje, rodziny oraz ludzi dobrej woli.

W duszpasterstwie rodzin trzeba ciągle akcentować troskę o dobro wspólne, organizowanie samopomocy rodzinnej, przezwyciężanie apatii, inicjowanie dialogu w środowisku społecznym. Ważnym zadaniem rodziny jest lepsze wykorzystanie możliwości tworzenia środowisk chrześcijańskich, a przez to wpływania na kształt życia społeczno-politycznego, potrzebnego m.in. do budowania lobby prorodzinnego, wcielającego w życie wzajemny solidaryzm i wspierającego siły polityczne, które będą prowadzić politykę prorodzinną. Zadaniem Kościoła, a szczególnie duszpasterstwa rodzin, jest większa mobilizacja rodzin wielodzietnych w ogólnopojęte życie społeczno-polityczne.

### **Zakończenie**

Apostolat rodziny, z licznym potomstwem jako wspólnoty osób, pojmowany jest w kontekście jej bytowania i funkcjonowania jako Kościoła domowego. Rodzina jest zatem wspólnotą ewangelizującą, uświęcającą i posługującą. Swoje funkcje realizuje zarówno względem siebie samej, jak i środowiska, w którym żyje. Obszary apostolatu, pełnione przez uczestników badań, realizujących wielokrotne rodzicielstwo wewnątrz rodziny, w Kościele i społeczeństwie, są ze sobą powiązane i wzajemnie się warunkują.

Badania, dotyczące wewnątrzrodzinnego apostolatu nauczania, uświęcania i służby, wskazują, że respondenci realizują je z wielkim zaangażowaniem. Na ich misyjną aktywność wskazuje wysokie uczestnictwo w niemal wszystkich formach apostolatu wewnątrzrodzinnego. Gorliwa realizacja tego najważniejszego wymiaru posługi apostolskiej w rodzinach „trzy plus” wyróżnia je spośród wspólnot rodzinnych z mniejszą liczbą dzieci. Wobec wielu zagrożeń, na jakie narażony jest rodzinny przekaz wiary we współczesnym świecie, należy podkreślać wyjątkowość troski o wychowanie dzieci w wierze Kościoła w rodzinach wielodzietnych.

Badania, dotyczące zaangażowania się w życie wspólnotowe Kościoła lokalnego małżonków wielodzietnych, prowadzą do wniosku, że jest to ważny

obszar do rewizji w duszpasterstwie rodzin. Przeprowadzone badania pokazały znaczną przynależność i uczestnictwo członków rodzin wielodzietnych w zrzesczeniach religijnych. Związek z nimi ma duże znaczenie dla rozwoju duchowości małżeńsko-rodzinnej. Relacje wewnątrzrodzinne, propagujące postawy prospołeczne, pielęgnowane w rodzinach z licznym potomstwem, mają ogromny wpływ na szersze środowisko.

Wyniki badań wskazują, że zaangażowanie rodzin wielodzietnych w środowiska lokalne stanowi dla respondentów niemałe wyzwanie. Małżonkowie ci w niewielkim stopniu angażują się również w życie polityczne i gospodarcze społeczeństwa. Zadaniem rodziny jest lepsze wykorzystanie możliwości tworzenia środowiska chrześcijańskiego, a przez to wpływania na kształt życia społecznego. Realizowany, w określonych uwarunkowaniach współczesnego świata przez rodziny apostołat, jawi się jako skuteczne, trwałe, radosne i pełne nadziei świadectwo przyjęcia przez rodziny wielodzietne ich powołania.

Rodzina wielodzietna, pomimo niekiedy gorszej sytuacji materialnej, jest bardziej szczęśliwa, gdyż jest środowiskiem bogatszym w relacje międzyludzkie oraz przeciętnie bardziej religijna. Niezbędna jest w rozwoju społeczeństwa, tworząc ludzki kapitał pracy – stanowi wielką szansę dla jego przyszłości. Rodziny wielodzietne są także ważne z punktu widzenia wychowawczego, kulturowego i demograficznego, są niezbędne w rozwoju tak państwa, jak i Kościoła. Rodzina hojnie obdarzona dziećmi jest świadectwem cywilizacji miłości i życia. Wzmacnia miłość – bezinteresowny dar na rzecz drugiej osoby i wielkoduszne przyjmowanie dzieci, powodując reperkusje w całym życiu społecznym. Świadectwo żywej wiary, jedności i nierozzerwalności małżeństw wielodzietnych, silne więzi rodzinne, zaangażowanie w zrzesczenia religijne i społeczne, aktywność apostołska jest obrazem rodziny wielodzietnej, który powinno się budować w Kościele, jak i całej społeczności lokalnej i narodowej. Ukazany w badaniach apostołat rodziny wielodzietnej, mimo wielu słabości jest trwałym, skutecznym, pełnym nadziei i radości budowaniem Królestwa Bożego w doczesności.

Rozprawa przyczynia się do analizy apostołatu rodziny wielodzietnej, rzeczywistości dotychczas nieopracowanej w badaniach empirycznych. Przeprowadzone badania, ukazujące apostołat rodzin z wyższą niż przeciętna liczbą dzieci, wydają się zadaniem mającym istotne znaczenie dla rozwoju nie tylko duszpasterstwa rodzin, ale interdyscyplinarnego dyskursu w różnych dziedzinach naukowych oraz wiedzy o przemianach dotyczących współczesnych rodzin, w tym rodzin dużych pełniących misję apostołską w świecie. W zalewie różnych ujęć, które redukcjonistycznie akcentują aspekty wielodzietności, interpretacje teologiczno-pastoralne wydają się być komplementarne i spójne, oparte na badaniach empirycznych, uwzględniających nie tylko czynniki społeczne, ale odnoszące się przede wszystkim do założeń antropologicznych. Stąd

też wszechstronna analiza tych interpretacji i czynników je warunkujących ma istotne znaczenie dla wszystkich dyscyplin, które wieloaspektowo zajmują się teologią, familiologią oraz procesami społecznymi na szeroką skalę.

## BIBLIOGRAFIA

- Bławat, Anastazy. 1999. „Wielodzietność”. W: *Słownik Małżeństwa i Rodziny* (SiMR), red. Edward Ozorowski, oprac. Bożena Bassa i in., 456-467. Warszawa-Łomianki: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Fundacja Pomoc Rodzinie. Toż. „Ogólna charakterystyka”. SiMR, 456-466. Toż. „Aspekt wychowawczy”. SiMR, 466-467.
- Deskur, Piotr. 2001. „Pomoc społeczna rodzinie wielodzietnej”. W: *Człowiek. Etyka. Ekonomia*, red. Ryszard Horodeński i Edward Ozorowski, 149-173. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku.
- Firlit-Fesnak, Grażyna, Grażyna Pol, Marta Zagdańska i Krzysztof Sikora. 2014. *Sytuacja społeczno-bytowa rodzin wielodzietnych w województwie lubelskim w opinii ich samych oraz mieszkańców regionu. Raport końcowy*. Lublin: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.
- Forma, Paulina. 2012. „Antynomie funkcji rodziny wielodzietnej”. *Pedagogika Rodziny*, 2(3): 61-72.
- Instytut Badania Opinii Społecznej. Wielodzietni w Polsce. 2017. *Wybrane zagadnienia z pierwszego ogólnopolskiego badania dużych rodzin zrealizowanego w 2016 r. przez IPSOS Polska*. Dostęp: 06.02.2017. <http://www.3plus.pl/wielodzietni-w-polsce-raport-2016,a319.html>.
- Jan Paweł II. 1981. *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym „Familiaris consortio”*.
- Kotlarska-Michalska, Anna. 2012. „Więź w rodzinach wielodzietnych”. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 14: 57-70.
- Kowalska, Irena. 1999. „Wielodzietne macierzyństwo w okresie społeczno-ekonomicznej transformacji”. W: *Oblicza macierzyństwa*, red. Dorota Kornas-Biela, 109-127. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Paweł VI. 1975. *Adhortacja apostolska o ewangelizacji w świecie współczesnym. „Evangelii nuntiandi”*.
- Skreczko, Adam. 2007. „Ewangelizacja w rodzinie i przez rodzinę”. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 6: 119-128.
- Sobór Watykański II. 1965. *Dekret o apostolstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*.
- Trawińska, Maria. 1996. *Rodziny niepełne i wielodzietne*. Warszawa: Centrum Rozwoju Służb Społecznych.
- Ziemska, Maria. 1979. „Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci”. W: *Rodzina i dziecko*, red. Maria Ziemska, 227-254. Warszawa: PWN.

**MAGDALENA EWA LEMIESZEK** – dr teologii, mgr nauk o rodzinie, lider w opiece nad dorosłymi w Anglii, doktorat obroniony w 2017 roku w Katedrze Duszpasterstwa Rodzin w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Autorka kilku artykułów naukowych dotyczących problematyki małżeństwa i rodziny.